Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

POLITICI SOCIALE DE PROTECȚIE A POPULAȚIEI FAȚĂ DE RISCUL VICTIMIZĂRII ÎN ROMÂNIA

Dan BANCIU, Lucian ROTARIU

Sociologie Românească, 2020, vol. 18, Issue 1, pp. 89-114

<https://doi.org/10.33788/sr.18.1.4>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

POLITICI SOCIALE DE PROTECȚIE A POPULAȚIEI FAȚĂ DE RISCUL VICTIMIZĂRII ÎN ROMÂNIA

Dan BANCIU¹, Lucian ROTARIU²

Abstract

One important dimension of the quality of individuals' life is represented by their personal degree of comfort and security regarding any dangers and risks generated by violent acts, aggression and deceits committed against their physical integrity and their assets. Criminality is a serious and dangerous phenomenon because it violates the most important values and social relations that protects the social order, safety, health, people's belongings and their fundamental rights and freedoms. Also it represents a potential menace for the structure and cohesion of social groups and institutions, generating feelings of insecurity and fear feelings among various population categories. According with the European resolutions the victims should benefit of unrestrained access to justice and receive a fair treatment. The administrative and judicial mechanisms should allow them to obtain some *compensations* by formal or informal procedures that should be expeditious, fair, inexpensive and accessible. The victims should be treated with compassion and respect their self-dignity. The main goals of the present study are to identify and explain elements of the victimization risk factors in order to try to diminish and prevent them and to evaluate several programs and policies utilised by the social control institutions. In this paper we analyse statistics offered by the Police, Public Prosecutor's Office, Courts and surveys made by the National Institute of Statistics regarding the risk of victimization, as well as studies conducted by the Research and Crime Prevention Institute. These data are further interpreted in the context of the social harm of criminality and issues regarding victimization.

Keywords: *victims; victimization; social policies; criminality; crime; justice.*

¹ Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”, Academia Română, Calea 13 Septembrie nr. 13, Sector 5, 050711, București. E-mail: angela_banciu@yahoo.com.

² Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București, Bd. Schitu Măgureanu nr. 9, Sector 1, 010181, București. E-mail: rotariu_stefan_lucian@yahoo.com.

Pericolul social al criminalității

Criminalitatea reprezintă un fenomen grav și periculos întrucât violează cele mai importante valori și relații sociale care protejează ordinea socială, siguranța, sănătatea, bunurile indivizilor, drepturile și libertățile fundamentale ale acestora. Ea reprezintă un potențial pericol pentru structura și coeziunea grupurilor și instituțiilor sociale, generând sentimente de teamă și insecuritate în rândul diverselor categorii de populație.

În prezent, în România considerăm că amploarea și intensitatea criminalității sunt sensibil influențate de scăderea controlului social comunitar, disoluția rețelelor de solidaritate socială, scăderea prestigiului și eficienței legii și a instituțiilor de control social, pe fondul creșterii toleranței față de o serie de acte de violențe și crimă, înregistrate sau judecate. Totodată, printre factorii care potențează acest fenomen negativ se pot adăuga sărăcirea populației, lipsa locurilor de muncă, condițiile socio-economice precare în care trăiesc mulți indivizi, creșterea imoralității, agresivității și violenței în diverse medii sociale.

Criminalitatea acoperă un spectru larg de delikte și crime, precum cele comise împotriva integrității persoanei și bunurilor sale sau actele care atentează la siguranța instituțiilor publice, având o etiologie complexă și implicând adoptarea unor sancțiuni și pedepse dintre cele mai diferite. În cadrul acestui fenomen sunt implicați pe de o parte, *autorul* (sau autorii) delictelor, care utilizează forța, violența, corupția sau înșelăciunea, iar pe de altă parte, *victima* (sau *victimele*) care suferă direct ori indirect consecințele fizice, materiale sau morale comise asupra lor.

În România, deși statisticele oficiale ale Poliției și Ministerului Justiției conțin date despre dinamica și evoluția criminalității, există încă puține informații privind victimele acestui fenomen. Prin urmare, nu există încă studii și cercetări de amploare capabile să evidențieze evoluția criminalității în corelație cu evoluția victimelor și nici un program sau politici sociale de protecție a victimelor delictelor. Mai mult, în legislația și filosofia penală din România nu există încă un sistem individualizat de tratament și sancționare al delincvenților și nici de executarea pedepselor, dar nici un sistem de protecție socială și sprijin acordat victimelor diverselor delikte. Problema rolului și protecției victimei în procesul penal rămâne nerezolvată în sistemul justiției penale din România, care va trebui orientat în viitor către acordarea de drepturi și de garanții procesuale mai mari pentru victime, reducerea duratei procesului penal și recuperarea prejudiciilor suferite de victime.

Criminalitatea și victimizarea

Criminalitatea, ca fenomen antisocial și distructiv, generează sentimente de indignare morală și emoțională, care conduc la refacerea solidarității sociale și la mobilizarea instituțiilor sociale pentru a sancționa crima și autorul acesteia și pentru a da satisfacție victimelor. Pericolul social al criminalității este accentuat mai ales de consecințele directe sau indirecte pe care le generează la nivelul victimelor și care pot fi dintre cele mai diverse:

1) *fizico-medicale*, concretizate în pierderea de vieți omenești, traumatisme fizice, leziuni, infirmități, disfuncții organice, tulburări de memorie, limbaj, percepție, voință și afectivitate etc.;

2) *psihice*, constând în șocuri posttraumatice, tulburări de somn, depresii, lipsă de concentrare, teamă și angoasă, tendințe suicidare etc.;

3) *material-financiare*, ce înglobează pierderi sau distrugerii de bunuri și obiecte, sustragerea de sume de bani și valori sau de documente și acte personale, cheltuieli de spitalizare sau de judecată etc.;

4) *sociale*, constând în pierderea sau decăderea din statutul social avut înainte de victimizare, izolare, marginalizare, scăderea prestigiului în fața celorlalți etc.

Creșterea numărului de victime rezultate în urma crimelor a condus la conștientizarea fenomenului ca problemă socială și la apariția unei noi discipline – victimologia sau sociologia victimei – al cărei fondator este considerat a fi B. Mendelsohn (avocat și penalist de origine română). Acesta a subliniat, pentru prima dată, importanța studierii relației dintre agresor și victimă, a caracteristicilor biologice, psihologice și socioculturale ale victimelor, precum și rolul și contribuția victimei în mecanismul cauzal al crimei. Pe măsura extinderii preocupărilor de a explica etiologia crimei și a victimei și de recunoaștere legală a statutului de victimă, au fost legiferate primele măsuri de protecție penală și socială a victimelor: Anglia (1964), Statele Unite (1965), Canada (1967), Germania (1967), Suedia (1978), Franța (1997) etc. Ulterior, la nivelul Consiliului Europei, interesul pentru protecția și asistența victimelor diverselor crime s-a concretizat în adoptarea Convenției Europene privind compensarea victimelor infracțiunilor violente (Strasbourg, 1983) și a Recomandării 85(11) privind poziția victimei în cadrul dreptului penal și a procedurii penale. La nivelul Uniunii Europene, preocuparea pentru a asigura protecția victimelor într-un spațiu comun de libertate, securitate și justiție se reflectă în Comunicarea Comisiei Europene privind victimele infracțiunilor în Uniunea Europeană, în Decizia Cadru a Consiliului European privind poziția victimelor în procedura penală (15 martie 2001), în Cartea verde privind compensarea victimelor infracțiunilor a Comisiei Europene (28 septembrie 2001). În conformitate cu aceste acte normative, victimele trebuie să beneficieze de acces nelimitat la justiție și să se bucure de un tratament corect, iar mecanismele administrative și juridice trebuie să le permită obținerea unor compensații prin proceduri formale sau informale, care să fie expeditiv, corecte, necostisitoare și

accesibile. Victimele trebuie tratate cu compasiune și respect al demnității proprii, fiind recompensate cu promptitudine, în conformitate cu legislația națională, pentru prejudiciile și vătămările suferite.

Protecția victimelor face obiectul unor reglementări internaționale (Declarația Organizațiilor Unite din 1985) sau regionale (Convenția europeană privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente din 1983 și Recomandările Consiliului de Miniștri ai Europei din 1985 și 1987).

În Europa există și funcționează un **Forum european** pentru servicii de ajutor acordate victimelor, care regroupează o serie de organizații naționale, având ca scop ameliorarea situației victimelor și protecția drepturilor acestora în raport cu justiția penală. În prezent, în foarte multe țări, s-au dezvoltat și funcționează, în paralel cu justiția clasică retributivă, elemente ale justiției restaurative (sau reparative), bazată pe medierea autor-victimă și repararea daunelor produse victimei de către agresor, în care victima dobândește un rol principal și activ alături de agresor. În România a fost adoptată Legea privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunii (2005), care prevede printre altele: consilierea psihologică a acestora, asistență juridică gratuită, precum și acordarea de către stat a unor compensații financiare. De asemenea, din anul 2006, se află în vigoare legea privind medierea și organizarea profesiei de mediator, care reprezintă o modalitate facultativă de soluționare amiabilă a conflictului dintre delincvent și victimă, fiind un mod diferit, dar mult mai eficient și mai uman de a face justiție.

Problematica socială a victimizării

Victima și victimizarea

Creșterea sentimentului de insecuritate al populației față de riscurile victimizării a impus necesitatea redefinirii victimei în societate și a identificării categoriilor de persoane mai vulnerabile în fața pericolului victimizării. Majoritatea dicționarilor de specialitate precizează că este victimă acea persoană care suferă un grav prejudiciu, o pagubă materială sau morală și care devine partea civilă într-un proces cu agresorul. În afara acestor victime rezultate în urma delictelor sau crimelor, pot exista însă și alte categorii de victime, cum ar fi: victime ale diverselor catastrofe naturale (cutremure, incendii, inundații, alunecări de teren), victime ale accidentelor rutiere, victime ale războiului, genocidului sau terorismului, victime ale persecuțiilor și opresiunilor politice, victime ale abuzului de putere, victime ale discriminărilor pe motive de sex, vârstă, rasă, etnie, naționalitate, victime ale unor conjuncturi economice, sociale sau culturale defavorabile etc.

Având în vedere diversitatea și eterogenitatea victimelor, s-au structurat două concepții sau viziuni mai importante privind noțiunea de victimă:

a) concepția restrânsă, care consideră ca fiind victime doar acele persoane împotriva cărora a existat un delict sau o crimă sancționată de legea penală. În

acest sens, Rezoluția 40/34 din 1985 a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite (ONU) privind Declarația principiilor fundamentale ale justiției restaurative la victimele criminalității și abuzului de putere, stipulează că:

„Victime ale crimei sunt persoanele care, individual sau colectiv, au suferit vătămări, inclusiv fizice sau mentale, afecțiuni emoționale, pierderi economice sau încălcări flagrante ale drepturilor lor fundamentale, prin acte sau omisiuni care violează legislația privind criminalitatea în cadrul statelor membre, inclusiv acele legi care interzic abuzul criminal de putere” (ONU, 1985, 1).

Conform acestei Declarații, o persoană poate fi considerată victimă, indiferent dacă agresorul este identificat, capturat, judecat sau condamnat și independent de legăturile de rudenie dintre aceștia. De asemenea, termenul de victimă include și rudele de gradul I, aparținătorii direcți și persoanele care au suferit vătămări atunci când au intervenit să acorde ajutor unei victime aflate în suferință sau pentru a împiedica victimizarea.

În același sens, dar într-o manieră și mai restrictivă, Decizia-cadru a Consiliului Europei, din 15 martie 2001, definește victima ca fiind:

„Persoana fizică care a suferit un prejudiciu, inclusiv o atingere a integrității sale fizice sau mentale, o suferință morală sau o pierdere materială, cauzată direct de acte sau omisiuni care încalcă dreptul penal al unui stat membru” (CE, 2001, 2).

b) concepția extinsă (promovată chiar de B. Mendelsohn) are în vedere întreg ansamblul de victime rezultate, indiferent de natura sau împrejurarea victimizantă. Conform acestei viziuni, victima este o persoană ce face parte dintr-o colectivitate și suferă consecințe dureroase determinate de factori de diverse origini: fizici, psihologici, economici, politici, sociali și chiar naturali (catastrofe). Această definiție introduce, în opinia multor specialiști, o confuzie între victima reală, de natură criminală, și sentimentul de insecuritate generală, punând semnul de egalitate între diversele victime ale unor evenimente neprevăzute și cele ale actelor criminale (Necula, 2012).

Diversele studii de victimologie atrag atenția asupra faptului că o persoană este considerată victimă dacă întrunește mai multe condiții (Butoi, 2005):

- a) victimele sunt doar persoanele aflate în suferință și care au suportat fără voia lor anumite traume sau prejudicii fizice, materiale sau morale;
- b) aceste suferințe și leziuni trebuie să fie reale și vizibile, concretizate în răni corporale, traumatisme fizice, psihice, pierderi materiale sau financiare;
- c) aceste suferințe să fie în mod social recunoscute ca inacceptabile și să intre sub incidența penală, civilă, medicală sau psihologică;
- d) victimele să nu se poată apăra sau opune agresiunii suferite și să nu consimtă la aceasta, fiind obligate să o suporte din cauza constrângerii morale sau fizice din partea agresorului.

În consecință, sunt excluse din categoria victimală persoanele care se automutilează, cele care acceptă sau consimt agresiunea, ca și victimele imaginare.

Victimizarea nu este un fenomen distribuit uniform, ci este în corelație cu timpul, locul, caracteristicile socio-demografice, circumstanțele, relațiile (pre) existente între criminal și victimă, convergența în timp și spațiu între criminal și victimă etc. Cercetările realizate în diverse țări au identificat un număr de 6 factori de victimizare, care iau în considerare relativa responsabilitate a victimei în declanșarea actului criminal și relativa vulnerabilitate a victimei, care favorizează actul criminal (Schafer, 1977; Spalek, 2006; Hiderlang, 1978):

1) provocarea din partea victimei, care prin comportament, limbaj și atitudine determină pe potențialul criminal să treacă la acte agresive;

2) pasivitatea victimei, care deși nu-l provoacă pe criminal, prin neglijență, imprudență sau temeritate îi favorizează trecerea la act;

3) vulnerabilitatea, prin care anumite persoane, din cauza unor caracteristici fizice, psihologice, constituționale sau sociale sunt mai expuse (predispuse) la a deveni victime;

4) oportunitatea sau existența și multiplicarea ocaziilor sau circumstanțelor favorabile de a deveni victime;

5) atracția fizică sexuală sau materială exercitată de victimă asupra potențialului criminal;

6) impunitatea sau lipsa de acces a victimelor la sistemul de justiție penală.

Toate acestea au condus la concluzia că orice persoană are un anumit grad sau indice de vulnerabilitate victimală, care este determinat, în mare măsură de caracteristicile socio-demografice și culturale, modul și stilul personal de viață, anturajul, modul de petrecere a timpului liber, relația în comunitate, relațiile preexistente cu agresorul, ocaziile sau împrejurările apărute etc.

Pentru acest motiv, este importantă analiza relației victimei cu agresorul în cele trei momente care alcătuiesc fenomenul victimizării: a) înainte de producerea agresiunii propriu-zise; b) în timpul desfășurării actului victimizant; c) după producerea elementului victimizant.

Victimizarea este un proces dinamic în urma căruia o persoană devine victima unor factori externi cu potențial criminogen. Acest proces cunoaște mai multe forme (Hindelang, 1978; Farrel, 1993):

1) victimizarea primară, ca rezultat direct și nemijlocit al actului criminal, care generează efecte și consecințe negative de natură fizică, biologică, psihică și socială asupra victimei (moarte, leziuni și vătămări corporale, infirmitate, tulburări de comportament, prejudicii materiale și morale, pierderea prestigiului etc.);

2) victimizarea secundară, care se produce în cadrul sistemului de justiție penală prin funcționarea, de multe ori deficitară, a procesului judiciar, audieri repetate ale victimei, contactul acesteia cu agresorul, durata mare a procedurilor penale, dificultatea recuperării prejudiciului suferit etc.;

3) revictimizarea sau victimizarea repetată, în care persoanele care au fost deja victime ale unui act criminal sunt expuse unui risc mult mai mare de a deveni din nou victime, în comparație cu persoanele care nu au fost niciodată victime ale unui delict.

Între factorii care generează sau favorizează fenomenul de victimizare, cercetările și studiile realizate au evidențiat ca fiind mai importanți următorii:

1) neglijența, indiferența sau temeritatea unor persoane, care ignoră (conștient sau inconștient) potențialele pericole la care s-ar putea expune;

2) naivitatea sau credulitatea unor persoane, care sunt atrase de promisiunile tentante ale agresorului;

3) comportamentul provocator al anumitor persoane, prin ținută, limbaj, atitudine, comportament frivol etc.;

4) atracția fizică, sexuală sau materială exercitată de anumite persoane asupra autorului;

5) comportamentul imoral sau dubios al unor persoane care îl stimulează pe agresor;

6) persoane lacome la un câștig facil și nemeritat sau la promisiuni iluzorii și tentante făcute de agresori;

7) etalarea sau expunerea ostentativă de bunuri personale de către unele persoane, care îl atrag pe agresor;

8) consumul de alcool sau droguri de către unele persoane care le limitează posibilitățile de anticipare a consecințelor unor acțiuni din partea agresorului;

9) relațiile tensionate sau conflictuale existente între unele persoane și viitorul agresor, înainte sau în timpul petrecerii evenimentului victimizant;

10) existența unor persoane care trăiesc singure, izolate, marginale și care devin ținte predilecte pentru agresor;

11) existența unor persoane suferinde sau slabe sub raport fizic sau constituțional;

12) existența unor persoane guralive sau lipsite de prudență, care își expun bunurile unor persoane necunoscute sau aduc în propria casă indivizi necunoscuți și dubioși;

13) existența unor circumstanțe favorabile, care precipită declanșarea actului victimizant (locuri retrase, necirculate, străzi lipsite de luminozitate, parcuri nepăzite, terenuri virane, locuințe lipsite de mijloace de protecție – alarme, autovehicule care nu dispun de mijloace de securizare);

14) apariția unor circumstanțe sau împrejurări neprevăzute, victima aflându-se într-un loc nepotrivit, într-un moment nepotrivit la întâlnirea cu agresorul (Banciu, 2005, 57-65).

Analizând diversele etiologii avansate în domeniul victimologiei și sociologiei victimei, cum ar fi, de pildă, cel al „modelului” sau „stilului” de viață al victimei (Hindelang, 1978; Nacula, 2012), al „activităților cotidiene” (Felson și Cohen, 2007) sau cel al „oportunităților” (Sparks, 1981), considerăm că victimizarea

unei persoane poate apărea la intersecția unui anumit stil de viață al victimei, cu tipul sau genul de activități cotidiene pe care le desfășoară și, mai ales, cu ocaziile favorizante care îi apar agresorului sau pe care însăși victima i le oferă, generate, în mare măsură, de modul în care trăiește, se îmbracă, își petrece timpul liber, are relații cu alții, frecventează anumite cercuri de persoane etc.

Estimarea intensității și gravității fenomenului de victimizare

Metodologia de cercetare utilizată

Universul victimizării selectat

În vederea cercetării fenomenului de victimizare, s-au avut în vedere, pe de o parte, criteriul amplitudinii și intensității diverselor delict, iar pe de altă parte, cel al gravității acestuia, motiv pentru care ne-am concentrat investigația pe următoarele categorii de delict și potențiale victime:

1) delict și victime ale crimelor violente, considerate în orice societate ca fiind cele mai grave și periculoase pentru viața, sănătatea și integritatea fizică a indivizilor și care generează consecințe negative și distructive dintre cele mai puternice, cum sunt cele de omor, tentative de omor, loviri cauzatoare de moarte, vătămări corporale, violuri și agresiuni sexuale; acestea au o etiologie complexă, în care factorii de personalitate ai agresorului, mobilurile urmărite și relațiile anterioare cu victima sunt importante;

2) delict și victime contra patrimoniului, care au intensitatea și amploarea cea mai ridicată, cum sunt cele de furt, tâlhărie și înșelăciune și care sunt generate, pe de o parte, de abilitățile făptașului, modul de operare și ocaziile apărute, iar pe de altă parte, de neatenția, neglijența, credulitatea, imprudența sau lăcomia victimelor.

Obiective urmărite

- a) descrierea principalelor categorii sociale expuse victimizării;
- b) identificarea raportului dintre numărul de agresori anchetați, condamnați și a numărului de victime identificate;
- c) observarea dinamicii faptelor penale raportate și investigate în decursul perioadei raportate disponibile în datele utilizate;
- d) identificarea unor factori din perspectiva riscului de a fi victima unor incidente (furturi, agresiuni).

Metode și tehnici utilizate

1) analiza și interpretarea datelor statistice existente la nivelul poliției, parchetului și instanțelor de judecată privind evoluția delictelor contra vieții și patrimoniului, a persoanelor implicate și a victimelor rezultate, în perioada 2000-2018, în funcție de principalii indicatori semnificativi (așa cum apar în datele furnizate de Ministerul Public, precum și cele de la Poliția Română);

2) analiza secundară a datelor și informațiilor statistice rezultate în urma unor anchete reprezentative realizate de Institutul Național de Statistică, în perioada 2002-2018, privind condițiile de viață ale populației României, în care există și informații despre factori de risc implicați în victimizarea populației investigate (furturi, agresiuni și înșelăciuni);

3) analiza secundară a unor studii și cercetări realizate de Institutul pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității de pe lângă Inspectoratul General al Poliției, în perioada 2002-2004, privind dinamica victimelor crimelor comise cu violență în mediul intra și extra familial.

Dificultăți și obstacole metodologice

Estimarea volumului și amplitudinii criminalității reprezintă o dificultate pentru cercetătorii, specialiștii sau practicienii din domeniul sociologiei victimei și criminologiei, întrucât în statisticile oficiale se operează cu trei tipuri de criminalitate:

a) criminalitatea reală, denumită și „cifra neagră” a criminalității, care se referă la totalitatea delictelor și crimelor comise într-o anumită arie socioculturală (sau teritoriu) și într-o anumită perioadă, indiferent dacă acestea sunt cunoscute, descoperite sau instrumentate de organele de poliție și al cărui volum sau amploare nu pot fi nicicând cunoscute integral;

b) criminalitatea descoperită, cercetată sau instrumentată de organele de poliție, denumită și criminalitatea aparentă, care include numai acele delikte și crime aduse la cunoștința poliției sau descoperite de organele de poliție, și a cărei amploare este sensibil diminuată comparativ cu criminalitatea reală, din diverse motive (crime cu autori necunoscuți, dispariția criminalului, încetarea urmăririi penale, absența reclamației penale a victimelor sau retragerea acestora etc.);

c) criminalitatea judecată, denumită și legală, care include totalitatea delictelor și crimelor pentru care s-au pronunțat sentințe de condamnare rămase definitive și a cărei cifră este mult inferioară celei descoperite sau cercetate (decesul criminalului, achitarea acestuia din diverse motive, împăcarea dintre victimă și agresor, prescripția faptei, amnistia sau grațierea agresorului etc.).

Criminalitatea descoperită și cea judecată formează obiectul unor statistici judiciare realizate la nivelul poliției și al instanțelor de judecată, ambele fiind publicate periodic în „Anuarul Statistic al României” editat de Institutul Național de Statistică. Din cauza, însă, a diferențelor evidente între criminalitatea descoperită și cea judecată în ceea ce privește volumul și amploarea acestora, cât și a modului diferit de înregistrare și cuantificare a indicatorilor semnificativi privind diversele delikte și crime, cele două tipuri de statistici oficiale (ale poliției și instanțelor de judecată) nu coincid decât arareori. Astfel, apar o serie de discrepanțe în privința numărului de persoane cercetate sau judecate sau a numărului de delikte cercetate sau judecate, ceea ce îngreunează demersul de a aduce la un numitor comun toate aceste date și informații privind evoluția criminalității în România. În

opinia noastră, principalele dificultăți în estimarea corectă a intensității și amplitudinii criminalității din România constau în:

a) existența unor discrepanțe în privința cuantificării tipului de delict cercetat sau judecat. Astfel, statistica poliției cuprinde o serie de indicatori referitori la: numărul total de delikte cercetate, dintre care delikte economico-financiare, juridice și de altă natură, delikte contra persoanei, contra patrimoniului, delikte de fals, delikte încriminate de legi speciale. În schimb, în statistica instanțelor de judecată, aceste acte delikte apar sub forma deliktelor contra persoanei, contra patrimoniului, delikte de serviciu, delikte silvice, delikte contra autorităților, delikte contra bunelor moravuri, delikte de circulație etc.;

b) în statistica instanțelor de judecată sunt cuprinse numai persoanele condamnate definitiv pe tipuri de delikte și durata pedepselor, în timp ce în statistica poliției sunt consemnate doar numărul de delikte comise și cercetate în funcție de mediul de rezidență, numărul de persoane învinuite și mediul de proveniență al acestora;

c) în statistica instanțelor de judecată apar înregistrate numărul de persoane condamnate definitiv în funcție de sex (bărbați-femei) și vârstă (minori-majori), în timp ce în statistica poliției sunt înregistrate persoanele cercetate pe categorii de vârstă (minori sub 14 ani și minori între 14 și 17 ani, tineri între 18 și 30 de ani) și status ocupațional (fără ocupație, pensionari, șomeri etc.);

d) în ambele tipuri de statistici se constată absența cvasitotală a datelor privind dinamica evoluției victimelor unor delikte comise cu violență și care au suferit traume fizice, psihice sau morale în urma unor crime comise asupra lor. Această absență este cauzată în mare măsură, de faptul că, în România a existat în cadrul procesului penal o inegalitate de tratament între agresor și victimă, ultima având un rol „secundar” în cadrul procesului, lipsind mijloacele procedurale ca ea să fie implicată activ în actul de justiție. De altfel, ca și în cazul fenomenului de criminalitate și în cel privind victimizarea avem de-a face cu trei tipuri de evaluări statistice:

- a) victimizarea reală, al cărei volum nu poate fi niciodată estimat cu exactitate și care se referă la numărul total de victime produse în urma diverselor tipuri de delikte, indiferent dacă acestea au fost identificate, cercetate, investigate sau au fost depuse plângeri la instituțiile de control social;
- b) victimizarea descoperită și cercetată de instituțiile de poliție și procuratură, fie din oficiu, fie la sesizarea victimelor, al cărei volum este sensibil diminuat, comparativ cu cel existent în realitate. Multe din victime rămân necunoscute deoarece nu reclamă agresiunea sau prejudiciul, nu au încredere în justiție ori sunt temătoare de eventuale răzbunări sau represalii din partea agresorilor;
- c) victimizarea judecată, care include doar numărul de victime ajunse în fața justiției, acestea obținând recunoașterea prejudiciului suferit și reparația materială sau financiară din partea autorităților; volumul victimelor este sensibil diminuat, comparativ cu cel existent în realitate, reprezentând, în opinia noastră, doar vârful icebergului fenomenului victimizării.

Principalele diferențe dintre cele trei tipuri de victimizare sunt date și de alte motive sau circumstanțe, cum ar fi: multe victime nu reușesc să-l identifice pe agresor din cauze obiective (stare de somn, întuneric, deghizarea infractorului etc.); alte victime nu doresc să-l denunțe pe agresor din motive de rudenie sau de teama unor represalii sau răzbunări pe care le-ar suferi din partea agresorului; există victime care consideră că pagubele suferite sunt ne semnificative sau neglijabile și nu le reclamă; în sfârșit există victime care nu au încredere în instituțiile de control social (organe de cercetare penală sau instanțe de judecată) și nu raportează delictul sau agresiunea suferită, după cum altele consideră că alegerea căii procesului penal este costisitoare și greoaie.

Rezultate relevante privind fenomenul victimizării

Analiza evoluției dinamicii criminalității în România și a persoanelor condamnate pentru diverse delikte și crime, în perioada 1990-2017, relevă faptul că aceasta a avut o traiectorie oscilantă, cu creșteri și descreșteri anuale, cunoscând un punct maxim în anul 1997 și un punct minim în 2016 (Figura 1):

Figura 1. Persoane condamnate definitiv de instanțele judecătorești, între 1990 și 2017

Sursă: INS – Baza tempo – JUS104A.

Conform acestui grafic, în categoria de persoane condamnate sunt incluse toate acele sentințe pronunțate de instanțe, cu un anumit tip de pedeapsă rămasă definitivă. Pedeapsa este exprimată prin executarea unor măsuri privative de libertate (penitenciare, măsuri medicale de siguranță prevăzute de codul penal) și neprivative de libertate (amenzi penale, măsuri educative pentru minori, stagii de formare civică, muncă în folosul comunității,

suspendarea pedepsei cu închisoare prin intermediul monitorizării și supravegherii din partea serviciului de probațiune – după 2000 – etc.). Conform datelor publicate de Institutul Național de Statistică, după anul 1990, cea mai ridicată rată de condamnare se observă în anul 1997, când 111.926 de persoane au fost condamnate, din care 99.712 de sex masculin (89%) și 12.214 de sex feminin (11%), în timp ce rata cea mai mică de condamnări se înregistrează în anul 2016 (32.720 de persoane).

Dacă ne raportăm la cifrele absolute pentru vârful raportat (anul 1997) și comparăm cu ultimele date existente în anul 2017, putem observa că numărul persoanelor condamnate de sex masculin a scăzut de 3 ori (de la 99.712 în 1997 la 33.406 în 2017), iar al celor de sex feminin de 6,1 ori (de la 12.214 în 1997 la 1.990 în 2017). Dacă în anul 1997 la o persoană de sex feminin condamnată se identificau 8 persoane condamnate definitiv de sex masculin, pentru 2017 ecartul este de 1 la 7 (M/F).

Corelată cu situația persoanelor condamnate definitiv de instanțele judecătorești este și situația persoanelor internate în diverse penitenciare, a căror evoluție înregistrează creșteri și descreșteri anuale, în funcție de perioada analizată (Figura 2):

Figura 2. Persoane condamnate definitiv de instanțele judecătorești, între 1990 și 2017, aflate în penitenciar

Sursă: INS – Baza tempo – JUS105B.

Indiferent de natura infracțiunii și a altor caracteristici criminogene, evoluția numărului de persoane condamnate definitiv în ultimele 3 decenii poate fi defalcată în trei perioade: 1990-1998 o perioadă ascendentă, 1999-2009 o perioadă descendentă și 2009-prezent, o etapă de stabilizare cu relative fluctuații nesemnificative.

De asemenea, din perspectiva numărului de persoane ce se aflau în penitenciar la sfârșitul fiecăreia din cele 3 perioade identificate anterior, oscilațiile sunt date de

temporizări ale proceselor penale judecate (amânări de 3-4 ani), vârful identificat în 1997 pentru persoanele condamnate regăsindu-se parțial în numărul persoanelor private de libertate în următorii ani. Latența este creată, poate, atât de natura infracțiunii (gravitate), cât și de distanța de timp pentru *acumularea* în spațiile carcerale. Mai mult, acest indicator poate fi influențat și de anumite politici penale, precum recursul compensatoriu (pentru perioada recentă) sau alte forme de intervenție penală (suspendarea pedepsei și alte forme de a pedepsi fără a utiliza încarcerarea unor persoane).

Mult mai relevantă este însă analiza evoluției criminalității în funcție de principalele tipuri de delictе comise, între care cele *contra persoanei* și cele *împotriva patrimoniului* dețin aproape jumătate din numărul total al delictelor judecate (Figura 3).

Figura 3: Persoane condamnate definitiv de instanțele judecătorești pe tipuri de infracțiuni, între 2000 și 2017

Sursă: INS – baza Tempo – JUS104A.

Din analiza acestui grafic rezultă faptul că, dacă la începutul anilor 2000 una din 3 persoane era condamnată pentru o infracțiune contra persoanei, iar una din 2 contra patrimoniului, ele reprezentau una din 6, respectiv una din 5, în anul 2017. Pe ansamblu, numărul de persoane condamnate pentru aceste tipuri de delictе s-a redus la aproape jumătate (2000/2017). Scăderea s-ar putea datora, în mare măsură, și înființării serviciilor de probațiune, care au preluat o mare parte din persoanele condamnate cu suspendarea sau amânarea pedepsei.

Însă, indiferent de aceste schimbări în politica penală, este cert că numărul de persoane condamnate pentru infracțiuni contra persoanei a scăzut de 3,7 ori între 2000 și 2017 (2000=22.595 de persoane, 2017=6.111 persoane), în timp ce pentru cele împotriva patrimoniului s-a diminuat de 4,6 ori în aceeași perioadă (2000=35.201 persoane, 2017=7.585 de persoane).

Analiza și interpretarea acestor date oficiale nu sunt suficiente pentru a putea realiza o imagine de ansamblu asupra evoluției criminalității din ultimii 30 de ani. Diferența dintre numărul de infracțiuni comise, raportate, trimise în judecată și soluționate reprezintă un aspect necuantificabil în prezent. Mai mult, schimbarea definițiilor, a încadrărilor, precum și adoptarea unor politici penale (resurse umane, spații, activități, priorități stabilite la nivel național și regional) influențează în mod direct aceste raportări și îngreunează procesul de analiză. Totuși, sub o formă prudentă de asociere explicativă, datele evidențiază o scădere la nivel național a criminalității și, implicit, a numărului de persoane condamnate pentru diferite delictе comise. Ele reprezintă, în opinia noastră, doar suportul descriptiv, dar nu și explicativ al evoluției fenomenului criminalității în România, neputând stabili și anumite legături cauzale cu alți factori de natură demografică, economică, socială sau culturală.

Pentru a putea estima, comparativ, evoluția persoanelor condamnate pentru delictе comise cu violență și contra patrimoniului, precum și victimele rezultate, au fost utilizate datele statistice furnizate de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, pentru perioada 2000-2017. Într-o primă etapă, a fost analizată dinamica delictelor de *omor* și *tentativă de omor*, în perioada menționată și numărul de victime rezultate (Figura 4).

Figura 4: Număr inculpați trimiși în judecată pentru omor și tentativă de omor (2000-2018)

Sursă: Ministerul Public, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Din analiza acestui grafic rezultă o diminuare continuă a numărului de inculpați trimiși în judecată pentru delictul de omor și de tentativă de omor. Astfel, dacă pentru începutul anilor 2000 regăsim perioada cu cei mai mulți delincvenți condamnați pentru acest delict (1.469 în anul 2001), după anul 2004 observăm o perioadă de scădere urmată de o perioadă de stagnare, după care, din nou o perioadă de scădere continuă, mai accentuată după anul 2016.

În schimb, evoluția numărului de victime rezultate în urma delictelor de omor și tentativă de omor cunoaște o traiectorie relativ descendentă, în perioada analizată, având ponderi diferite în privința repartizării victimelor în funcție de gen (bărbați-femei), ceea ce rezultă din graficul de mai jos.

Figura 5. Numărul victimelor delictului de omor și tentativă de omor (2007-2018)

Sursă: Ministerul Public, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Se poate observa faptul că, din perspectiva parității numărului de victime bărbați-femei, raportate la numărul de delincvenți, proporția este între 1,0 și 1,2, ceea ce semnifică că în cele mai multe cazuri se regăsește o victimă și un agresor. De asemenea, în funcție de riscul de a deveni victimă, bărbații sunt de aproximativ 4 ori mai predispuși să fie victima acestei infracțiuni, în timp ce femeile sunt mai predispuse în aproximativ una din 5 situații. Mult mai grav este faptul că, între victimele omorului și tentativei de omor, se numără și persoane minore, fete sau băieți.

Unul din delictelor violente, care produce prejudicii grave atât asupra persoanei, cât și patrimoniului acesteia, este *tâlhăria*, deoarece acest tip de infracțiune întrunește, în conținutul său, furtul propriu-zis de bunuri, dublat de utilizarea forței, violenței și constrângerii fizice exercitate asupra victimei.

În perioada analizată, dinamica delictelor de tâlhărie cunoaște o evoluție contradictorie, cu creșteri și descreșteri relative de la un an la altul, cele mai ridicate fiind în anul 2001 (3.562 de delict), iar cele mai scăzute în anul 2018 (1.975 de delict), ceea ce rezultă din Figura 6.

Figura 6: Număr inculpați trimiși în judecată pentru tâlhărie (2000-2018)

Sursă: Ministerul Public, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

În legătură cu aceste evoluții ale infracțiunii de tâlhărie, menționăm că unele modificări efectuate, în ultimele decenii, asupra unor definiții din perspectiva codului penal, privind condițiile pentru întrunirea elementelor constitutive ale delictului, ne obligă la necesitatea unei prudențe privind analiza acestor indicatori. Astfel, dacă intervalul de timp din 2000-2006 îl putem considera ca fiind vârf al perioadei analizate, pentru ultimii ani Parchetul indică un nivel de două ori mai scăzut al acestor delictе, ceea ce nu ni se pare plauzibil.

Mult mai interesantă ni se pare analiza evoluției numărului de victime rezultate în urma delictelor de tâlhărie, mai ales în funcție de genul și vârsta celor vătămați (Figura 7).

Figura 7. Numărul victimelor delictelor de tâlhărie

Sursă: Ministerul Public, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Se poate constata faptul că, din totalul victimelor, una din 7 victime a delictului de tâlhărie este reprezentată de persoane sub 18 ani. Totodată, se constată faptul că a fi minor (bărbat) crește riscul de victimizare de 4-5 ori mai mult față de situația unei minore (femeie). Din perspectiva victimelor majore, persoanele de sex masculin sunt expuse într-o măsură mai mare delictelor de tâlhărie, în comparație cu cele de sex feminin. Totuși, după anul 2011 observăm o raportare apropiată a calității de victimă raportat la sex, unde persoanele de sex feminin (majore și minore) reprezintă aproximativ 40% din cazuri (situația din 2018).

Totuși, dacă calculăm paritatea numărului de persoane inculpate pentru tâlhărie și victimele acestora, și anume: chiar dacă nu excludem faptul că există posibilitatea ca mai multe persoane să se organizeze pentru a tâlhări o victimă, raportul subunitar (sub 1) între numărul agresorilor și al victimelor este slab reprezentat (exemplu, anul 2018, unde sunt raportate 0,6 victime la 1 învinuit). Acest fapt ar conduce la concluzia că cele mai multe delictе de tâlhărie se produc în grupuri organizate și nu individual, aspect ce este în contradicție cu practica de specialitate și cu datele oferite de aceeași instituție pentru anii anteriori (exemplu, anul 2007, cu o pondere de 1,25 victime la 1 agresor).

O categorie specială de delictе este reprezentată de cele care atentează la viața sexuală și care lezează grav și profund demnitatea, libertatea și integritatea persoanei. Unul dintre acestea este *violul*, care presupune exercitarea forței și constrângerii fizice sau morale asupra victimelor, ceea ce umilește și degradează condiția umană a femeii.

Evoluția numărului de persoane inculcate pentru delictul de viol a cunoscut, în perioada analizată, o tendință de scădere continuă, după o creștere relativă (Figura 8).

Figura 8. Numărul inculpaților trimiși în judecată pentru viol

Sursă: Ministerul Public, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Se poate observa că, dacă avem în vedere mai ales ultimele două decenii, numărul persoanelor trimise în judecată pentru viol a scăzut (de la 944 de persoane, în 2003, la 484 de persoane, în 2018). Însă, dacă ne raportăm la numărul de victime rezultate și la cel al inculpaților trimiși în judecată, pentru perioada 2007-2008, observăm o stagnare și nu o descreștere. Prin prisma naturii delictului, a modului de comitere și a lipsei unei motivații patrimoniale (precum cea în cazul furtului, tâlhăriei și a altor forme de delict), violul evidențiază vulnerabilitatea potențialelor victime, dintre care aproximativ jumătate sunt reprezentate de minore sau minori (194 dintre cazuri), ceea ce rezultă din Figura 9.

Figura 9. Numărul victimelor delictului de viol

Sursă: Ministerul Public, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Se poate constata faptul că riscul de viol pentru victimele minore de sex masculin este de două din trei, în timp ce pentru cele de sex feminin este de aproximativ una din două. Această raportare indică nu doar o formă de vulnerabilizare a persoanelor minore și a celor de sex feminin, dar totodată o capacitate redusă de apărare sau de protecție împotriva unor circumstanțe nefavorabile. În același timp, atrage atenția numărul aflat în creștere al delictelor de viol urmate de moartea sau sinuciderea victimei, mai ales în rândul persoanelor minore.

Problema securității personale a reprezentat și tema unei ample anchete realizate la nivel național de către Institutul Național de Statistică, în perioada 2003-2004, pe un eșantion de aproximativ 10.000 de gospodării, selectate la nivel național. În cadrul acestei anchete populația investigată în vârstă de peste 7 ani a fost chestionată în legătură cu riscul unor evenimente nedorite, cum ar fi furturile, agresiunile și escrocheriile. Această anchetă a fost reluată și extinsă în anii următori, acoperind perioada 2007-2017, după cum se poate observa în continuare (Tabel 1).

Tabel 1. Riscul unor incidente (furturi, agresiuni), %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Total gospodării - Riscul unor incidente (furturi, agresiuni)	14,7	12,8	15,5	15,5	16,4	13,8	15,2	14,4	12,7	13,6	11,4

Sursă: INS baza TEMPO, studiul ACAV.

Se observă că riscul de a deveni victima unuia din delictele enunțate anterior a atins un maxim în 2011 (16,4% din gospodării), având tendința descrescătoare până la 11,4% în anul 2017. Surprinzător este faptul că mai puțin de jumătate din victimele acestor delictes au adresat plângeri organelor de poliție, fie poate din motive de teamă sau răzbunare din partea agresorilor, fie că le-au considerat nesemnificative.

Paradoxal, sau nu, este și faptul că persoanele intervievate care locuiesc sau care au rezidența în locuințe situate în proximitatea unei densități mai mari de imobile, prezintă un risc de victimizare mai mare decât persoanele care locuiesc în casă individuală separată (Figura 10).

Figura 10. Riscul unor incidente (furturi, agresii)

Sursă: INS baza TEMPO, studiul ACAV.

Delictele de omor, agresii fizice, violuri și tâlhării generează un sentiment de indignare și respingere morală la nivelul indivizilor și grupurilor sociale, dar și de temere față de eventualul risc de a deveni victimă a acestor acțiuni violente. Vulnerabilitatea victimală este mai ridicată în cazul persoanelor în vârstă, a femeilor și copiilor, dar și a persoanelor singure, celibatate sau retrase din viața socială.

Acestea sunt și concluziile unui studiu amplu, realizat la nivel național de către Institutul de Cercetarea și Prevenirea Criminalității, în perioada 2002-2004. Astfel, din totalul victimelor unor delict comise cu violență, 68,1% au fost *bărbați* și doar 31,9%, *femei*. Dintre acestea, 50,1% domiciliau în mediul *urban* și 49,9%, în mediul *rural*, considerat de regulă ca fiind mai puțin „criminogen” decât cel urban.

Dacă avem în vedere *tipul* sau natura delictelor comise cu violență, majoritatea persoanelor au fost victime ale *agresiunilor fizice* și vătămarilor corporale (35,6%), urmate de cele ale actelor de *tâlhărie* (20,7%), *viol* (17,5%) și *omor* (5,7%). În cazul distribuției pe sexe a victimelor acestor acte de violență, *bărbații* victime dețin ponderea covârșitoare în ceea ce privește delictele de *agresii fizice* și vătămări corporale (83,2%) și de *tâlhărie* (58,2%), în timp ce *femeile* sunt cu predilecție victimele delictelor de *viol* (93,4%).

O situație similară întâlnim și în cazul delictelor comise cu violență în *mediul familial*, considerat a fi unul securizat și protector pentru indivizi. Mai exact, datele existente relevă o creștere a amplitudinii și gravității violenței în familie și, implicit, a numărului de victime. Dacă avem în vedere *natura* victimizării, cele mai multe acte au fost de omor, loviri cauzatoare de moarte, tâlhării și violuri (inclusiv violuri maritale). Atrage atenția ponderea ridicată a femeilor devenite victime în cazul

delictelor de *agresiuni fizice* și vătămări corporale (68,5%), *loviri* și alte violențe (58,8%), *tentativă de omor* și *loviri cauzatoare de moarte* (68,7%).

Aceeași situație o regăsim și în privința violenței fizice îndreptate împotriva *copiilor*, datele obținute de la organele de poliție evidențiind faptul că tot mai mulți copii și adolescenți au suferit traume fizice, psihice și morale în urma unor acte de violență comise asupra lor, de către părinți, rude sau alte persoane. Pe categorii de vârstă, minorii sub 14 ani au fost, cu predilecție, victime ale unor delictelor de *omor* și *tentative de omor*, *loviri* și *violuri*, comparativ cu minorii cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani.

Deși insuficiente și lacunare, datele statistice înregistrate la nivelul poliției, parchetului și instanțelor de judecată relevă faptul că, în spatele unei dinamici globale a diverselor delictelor comise împotriva persoanei și patrimoniului, precum și a evoluției victimelor acestora, pot fi identificate unele tendințe și ritmuri individuale specifice, ceea ce le conferă o anumită „coloratură”, în funcție de natura delictului, sexul și vârsta delincventului, dar și a victimei, mediul de proveniență etc. În consecință, se impun a fi realizate în continuare o serie de studii și cercetări sociologice și victimologice, capabile să identifice și să explice factorii de „risc criminogen” și de „vulnerabilitate victimală”, care potențează sau favorizează apariția și evoluția unor asemenea fenomene nedorite în societatea românească.

Politici sociale pentru diminuarea riscului victimizării

Diversitatea și varietatea tipurilor de delictelor, dar și a tipurilor de agresori, face dificilă adoptarea unor politici de prevenire, valabile pentru toate situațiile soldate cu victime și prejudicii. În plus, relația delincvent - victimă apare atât ca o *relație cauzală*, mediată de o serie de variabile intermediare, cât și ca *relație - efect*, în care există multiple influențe reciproce și grade de impact ce țin de personalitatea victimei și a agresorului înainte, în timpul și *după* producerea elementului victimizant. La toate acestea se adaugă faptul că există o serie de delictelor și, implicit, victime care nu pot fi niciodată prevăzute (ex. cazul omorului), ca și existența unor persoane cu comportamente agresive și reiterative, insensibile și imune față de pedepsele și condamnările primite (așa-numitul nucleu „dur” al delincvenței).

După cum am amintit anterior, în România legislația privind protecția victimelor infracțiunilor și medierea dintre agresor și victimă reprezintă condiția necesară, dar nu și suficientă, pentru a asigura o reală și adecvată politică de prevenire și asistență socială a victimelor diverselor delictelor și crime. În opinia noastră, trebuie elaborate și aplicate o serie de politici sociale la nivel național, zonal și local, în vederea optimizării procedurilor de depistare în timp util a autorilor delictelor comise și de diminuare a pagubelor și prejudiciilor produse victimelor.

Pentru a putea aplica și identifica politici sociale coerente, cu implicații în prevenirea și diminuarea criminalității, este nevoie, în primul rând, de estimarea și evaluarea volumului real al crimelor și victimelor prin intermediul unui studiu de victimologie. Un barometru trimestrial victimologic este dezirabil atât pentru a putea identifica caracteristici sociale, instituționale (relația cu autoritățile de prevenire și control), testa diversele asocieri statistice și descrie diferența dintre raportarea unui delict (cu motivarea situațiilor în care nu se raportează), cât și pentru soluționarea acestora juridică într-un timp rezonabil.

Din perspectivă socială și umană considerăm că, în prezent, victima nu are aceeași importanță juridică pentru stat, dacă avem în vedere relația dintre o persoană care săvârșește o faptă penală, o victimă și autoritățile publice. Nevoia de a deschide separat de cauza penală, o acțiune civilă împotriva agresorului, indică nu doar o minimalizare a importanței prejudiciului suferit de victimă, dar și un factor de „vulnerabilitate”, în condițiile în care victima nu dispune de resurse (materiale, sociale) pentru a-și putea reprezenta interesele legale. Disjungerea automată din latura penală procesuală ar reduce ecartul dintre victimă și agresor în relația cu statul și ar permite promovarea conceptului de justiție socială.

Instituirea medierii în anumite cauze penale poate aduce beneficii atât pentru sistemul juridic (degrevarea numărului de activități), și pentru agresor (evitarea unei pedepse cu închisoare), cât și pentru victimă, prin accelerarea procesului de acordare a unor despăgubiri și a recunoașterii vinovăției de către agresor. Totuși, considerăm că în prezent avem nevoie să studiem oportunitatea implementării actelor de mediere pentru anumite tipuri de delikte. Nu cunoaștem în prezent costul de oportunitate, dacă aceasta produce efectul dorit sau dacă poate să devină metodă de constrângere și de evitare a răspunderii. În această situație exemplificăm cazurile de viol, care pot fi supuse unui act de mediere. Victima nu se poate afla într-un stadiu de egalitate în raport cu agresorul său atât timp cât a decurs o perioadă scurtă de la producerea evenimentului, nu cunoaște aspectele legale, sau este sub presiunea acestuia (amenințări, șantaj) ori a altor persoane (necesitatea confruntării agresorului în procesul public, faimă, rușine). Mai mult, o persoană care comite un act de viol și care utilizează medierea va fi scutită de orice răspundere penală, fapta nu va apărea în cazierul său odată cu retragerea plângerii în urma medierii și nici nu va fi inclus în registrul agresorilor sexuali. Practic, dacă o persoană va dispune de resursele necesare și dacă va putea convinge victima să realizeze actul de mediere nu va putea fi considerat juridic delincent, în timp ce o persoană care nu dispune de acestea și nici nu poate negocia cu victima va avea atât cazier, probabil o pedeapsă cu închisoare cu executare, cât și înregistrare în registrul electronic și monitorizare. Din perspectiva justiției sociale și accesului neîngrădit la înfăptuirea justiției, considerăm că această diferență de tratament poate reprezenta o problemă deosebită atât din perspectiva obiectivului de a înfăptui justiția, cât și a responsabilității individuale în raport cu o infracțiune.

Minorii/ele reprezintă poate una dintre cele mai vulnerabile categorii din perspectiva riscului victimizării. Nevoia de a crea programe destinate special,

de informare, protejare și de identificare a unor situații de risc, reprezintă o prioritate pentru derularea unor acțiuni de prevenție. Studiarea principalelor forme de interacțiuni, activități realizate de tineri în asociere cu posibilele pericole la care se expun vor permite realizarea unor ghiduri, proiecte locale, regionale destinate acestora.

Cu scopul de a implementa și administra justiția, orice comunitate are nevoie de persoane pregătite în domeniul forțelor de ordine, capabile să încerce să identifice aspecte de prevenție pentru a putea diminua intervențiile efective. Cartografierea faptelor penale sau antisociale comise în cadrul unei comunități este deosebit de utilă pentru personalul care va putea să exercite activități de prevenție.

Implementarea unor politici restaurative privind anumite categorii de condamnați penal poate diminua riscul victimizării. Acest aspect ar implica o colaborare mai intensă între diverse instituții ale statului. Spre exemplu, dacă la ieșirea din penitenciar un deținut primește contravaloarea unui bilet de tren (uneori neexistând o gară în apropiere sau în localitate) și dacă nu există nicio instituție cu atribuții sociale pentru a prelua cazul, atunci considerăm că riscurile acestuia de a comite noi fapte penale va crește proporțional cu integrarea sau reintegrarea lui în același mediu și cu aceleași obiective avute anterior unei pedepse. Demilitarizarea spațiilor penitenciare, externalizarea programelor socio-educative și realizarea unui demers juridic prin care orice persoană privată de libertate, în momentul eliberării, să fie preluată automat de un asistent social profesionist pot contribui la reducerea recidivei.

Colaborarea permanentă între cercetătorii acestui domeniu de studiu și autoritățile publice care sunt implicate în procesul criminogen poate reprezenta o sursă coerentă de aplicare și înțelegere a unor perspective criminogene. Experiența practicianului este vitală pentru că dispune de date coerente, în permanență și actuale, în timp ce un cercetător are deschidere către o înțelegere din afara instituției, aspect ce îi permite testarea unor concepte, ipoteze și modele de lucru.

Completarea fișei victimologice de către instituțiile care cercetează fapte penale ar trebui să fie o prioritate, deoarece fără colectarea datelor despre circumstanțele sociale ale producerii delictului, precum și a trăsăturilor victimei, nu se poate identifica o direcție de prevenire.

Realizarea unor discuții ad-hoc în fiecare unitate administrativ-teritorială (UAT), prin care cetățenii își pot exprima opiniile privind nivelul criminalității din comunitatea lor, ar putea permite autorităților locale (primării, poliția comunitară, alte instituții) identificarea altor delikte (care nu sunt raportate) sau potențialelor riscuri de victimizare în cadrul comunității. Păstrarea dialogului pe această temă ar permite, ulterior, identificarea unor grupe de probleme la nivel de comună, oraș, regiune, dar și la nivel național. Implementarea unui astfel de sistem ar permite și testarea eficienței unor programe prin compararea comunităților asemănătoare din punct de vedere demografic, social, economic și cultural.

Nu în ultimul rând, credibilitatea instituțiilor de intervenție, control și prevenție reprezintă o temă cu implicații directe pentru raportarea, soluționarea și prevenirea unor fapte penale. Dacă populația nu are încredere în instituțiile abilitate, atunci acestea vor întâmpina dificultăți în atingerea obiectivelor stabilite în legislație și de comunitate.

În final, în momentul de față se impun a fi luate o serie de acțiuni, modalități și măsuri care ar putea conduce la diminuarea fenomenului de victimizare și la asigurarea unei protecții mai adecvate a victimelor, între care menționăm:

1. Măsuri pe care orice persoană trebuie să le adopte, indiferent dacă a fost sau nu victima unui delict sau agresiuni, defalcate pe două categorii:

- a) Măsuri care țin de simțul comun și de gradul de cunoaștere al fiecăruia, cum ar fi: evitarea ieșirilor (pe cât posibil) în timpul nopții, evitarea frecventării anumitor locuri dubioase, rău famate sau a întâlnirilor cu persoane necunoscute sau dubioase, evitarea purtării sau etalării ostentative de bunuri și valori în public sau a destăinuirilor despre posesia acestor bunuri etc.
- b) Măsuri de autoprotecție tehnică, cum ar fi: instalarea de încuietori speciale greu de spart în locuințe, instalarea de camere video sau alarme la locuințe sau autovehicule, utilizarea de seifuri pentru bunuri și valori sau deținerea acestora la bancă, utilizarea unor carduri bancare (nu stocarea în numerar a banilor), utilizarea unor parole diferite pentru conturile personale (bănci, aplicații, internet etc.).

2. Derularea unor campanii de *advocacy* în principal în școli, instituții și spații publice privind potențialele pericole de victimizare, derulate de către poliție, ONG-uri.

3. Derularea unor anchete de victimizare la nivel național, regional și local în vederea obținerii unor date factuale privind crima sau agresiunea comisă, persoana implicată și victimele rezultate, defalcate pe o serie de caracteristici socio-demografice și situaționale. Aceste anchete ar trebui să includă, obligatoriu, o serie de indicatori și itemi referitori la: a) tipul de delict sau agresiune suferită (furt, lovire, tâlhărie, înșelăciune, distrugere etc.); b) mediul ambiental al victimei (zona de locuit, tipul de locuință, relația cu vecinii și cu comunitatea, modul de petrecere a timpului liber, vizite și întâlniri cu diverse persoane etc.); c) prejudiciul suferit (lovituri, traumatisme, sume de bani sau bunuri); d) măsuri de autoprotecție luate înainte de victimizare (sisteme antifurt, încuietori speciale la uși, interfoane, parole pentru telefoanele mobile sau calculator, radio detașabil în autoturisme etc.); e) relația dintre victimă și agresor (nu se cunoșteau, erau prieteni sau vecini, relații amicale sau conflictuale etc.); f) comportamentul victimei după evenimentul victimizant (sesizarea sau nu făcută poliției, reclamarea agresorului, declanșarea procesului penal sau de mediere etc.); g) măsuri de prevenire luate după victimizare pentru a evita revictimizarea).

4. Extinderea studiilor și cercetărilor de victimologie și la alte categorii de victime, intens mediatizate în ultima vreme, cum sunt cele ale traficului de persoane și exploatarea sexuală pentru prostituție sau cele ale actelor de pedofilie și pornografie în care au fost implicate persoane minore.

Bibliografie

- Banciu, D. (2004/2005) *Sociologia Victimei*. Suport de curs, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București.
- Banciu, D., Rădulescu, S. M. și Teodorescu, V. (2002) *Tendințe actuale ale crimei și criminalității în România*. București: Lumina Lex.
- Banciu, D. și Rotariu, L. (2019) *Evoluția Criminalității și infracționalității în România. Punctul Critic*, 4.
- Butoi, T. (2004) *Victimologie*. Curs universitar. București: Penguin Book.
- Butoi, T. (2008) *Victimologie și Psihologie Victimă*. București: Penguin Book.
- Cario, R. (2000) *Victimologie*. Paris: L'Harmattan.
- Fattah, E. A. (2000) Victimology: Past, present and future. *Criminology*, 33,1.
- Felson, M. (1994) *Crime and everyday life insight and implication for society*. California: Pine Forge Press.
- Gheorghe, F. (2005) *Prevenirea criminalității. Teorie și practică*. București: Oscar Print.
- Von Hentig, H. (1948) *The criminal and his victims: studies in the socio-biology of crime*. New Haven: Yale University Press.
- Hindelang, M. J. (1978) *Victims of personal crimes. An empirical foundation for a theory of personal victimisation*. Cambridge: Ballingen.
- Ilie, S., Tomescu, C. și Rotariu, L. (2017) Issues Regarding The Quality Of Life In The Romanian Penitentiaries - A Brief Research Report. *Journal of Community Positive Practices*, 4, 41-64;
- Institutul Național de Statistică (2008-2018) *Condițiile de viață ale Populației din România. Anchetă asupra calității vieții*. Rapoarte. Disponibil la <http://www.insse.ro/cms/ro/publicatii-statistice-in-format-electronic%20>.
- Institutul Național de Statistică (2019) *Baza de date Tempo, Justiție indicatori: Jus104A, Jus104D, Jus105B*. Raport. Disponibil la <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>.
- Mendelsohn, B. (1956) Une nouvelle branche de la science Bio-psychosociale: La Victimologie. *Revue internationale de criminologie et polices technique*, 11, 2.
- Ministerul Public, Parchetul de pe lângă Înalte Curte de Casație și Justiție, Secția de Resurse Umane și Documentare (2019) *Date statistice privind unele infracțiuni pe total Minister Public în perioada 2000-2018* întocmit de manager public Marian Samoilă, verificat de procuror Mihaela Gulii, document eliberat sub forma adresei nr. 8120/2019 la solicitarea profesorului Dan Banciu, ICCV, Academia Română.
- Necula, C. (2012) *Raportul dintre victimă și criminal din perspectiva criminologiei*. Teză de doctorat (nepublicată). București: Institutul de Cercetări Juridice.
- Rădulescu, S. M. (2001) *Sociologia Violenței (Intra) familiale*. București: Lumina Lex.
- Rădulescu, S. M., Banciu, D. și Dâmboianu, C. (2006) *Justiția restaurativă. Tendințe și perspective în lumea contemporană*. București: Lumina Lex.

- Rock, P. (1994) *Victimology*. London: Dartmouth.
- Schafer, S. (1968) *The victim and his criminal: A study into functional responsibility*. New York: Random House.
- Schaffer, R. (1977) *Victimology: the victim and his criminal*. Virginia: Reston Publishing Company Inc.
- Spalek, B. (2006) *Crime victims. Theory, policy and practice*. London: Palgrave MacMillan.
- Sparks, R. F. (1981) Multiple victimization. Evidence, theory and future research. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 72.
- Declarații și rezoluții ale ONU și Consiliului Europei:
- Adunarea Generală a ONU. Declarația principiilor de bază privind Justiția pentru victimele crimelor și abuzului de putere 40/34 (17 septembrie-18 decembrie 1985, 28 aprilie-9 mai-20 iunie 1986).
- Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri. Rezoluția (77)27 cu privire la protecția victimelor infracțiunilor (adoptată de Comitetul de Miniștri în data de 28 septembrie 1977).
- Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri. Recomandarea nr. R (85)11 cu privire la statutul victimei în cadrul procedurilor și legislației penale (adoptată de Comitetul de Miniștri în data de 28 iunie 1985).